

Fecr Yayınları: 822

KIRAATLERDE TEVKÎFÎLİK VE İCTİHADÎLİK OLGUSU

Dr. Hafize DİNÇOĞLU

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Nisan 2024

ISBN: 978-625-6602-75-5

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

**KIRAATLERDE
TEVKÎFÎLİK VE İCTİHADÎLİK
OLGUSU**

Dr. Hafize DİNÇOĞLU

Ankara 2024

Dr Hafize DİNÇOĞLU

Elazığ/Maden’de doğdu. Hafızlığını 1984’de pekiyi derece ile bitirdi. 1987’de Malatya İmam Hatip Lisesinden ve 2007’de de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1989’da Diyanet İşleri Başkanlığı’nda göreve başlayarak Kur’an Kursu Öğreticisi, İlçe ve İl Vaizi olarak görev yaptı (1989-2014). Diyanet’teki görevi esnasında kendi alanında İstanbul Haseki Hizmet İçi Eğitim Kursu, Rehber Öğreticiler Hizmet İçi Eğitim Kursu, Tashih-i Huruf Rehber Öğreticiler Kursu, İrşat ve Rehberlik Eğitim Semineri gibi kurslara katıldı. Kur’an-ı Kerim Hizmet İçi Eğitimi Kursu’nda öğretmenlik, Hafızlık Seçme ve Takip Komisyon üyeliği, Bölge Hafızlık Tespit Sınav Komisyon Üyeliği gibi görevlerde bulundu. Daha sonra Muş Alparslan Üniversitesi (2014-2019) ve Bitlis Eren Üniversitesi (2019-devam ediyor) İslami İlimler Fakültelerinde Kur’an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalında görev yaptı.

Yazar, “*Kur’anda Sebilullah Kavramı*” teziyle yüksek lisansını (Necmeddin Erbakan Ün. SBE, 2015), “*Kıraatlerde Tevkîfîlik ve İctihadîlik Olgusu*” çalışmasıyla doktorasını (Erzurum Atatürk Ün. SBE, 2024) tamamlamıştır. Halen Bitlis Eren Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde Kur’an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalında çalışmakta olan Hafize Dinçoğlu, evli ve iki çocuk annesidir.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	11
ÖN SÖZ	13
GİRİŞ	15
I. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı	15
II. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Problematikleri	15
III. Araştırmanın Kaynakları ve Metodu	18

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ALAN (TEVKİFÎ, İCTİHADÎ, TERCİH VE KIRAAT KELİMELERİNİN SEMANTİK TAHLİLİ)

1.1. Tevkîfî Kelimesinin Semantik Tahlili	21
1.1.1. Tevkîfî Kelimesinin Etimolojisi: Sözlük ve Terim Anlamları	21
1.1.1.1. Tevkîfî Kelimesinin Sözlük Anlamı	23
1.1.1.2. Tevkîfî Kelimesinin Terim Anlamı	25
1.1.2. Tevkîfî Kelimesinin Kullanımı	27
1.1.2.1. Tevkîfî Kelimesinin Kur'an Öncesi Kullanımı	27
1.1.2.2. Tevkîfî Kelimesinin Nüzûl Döneminde Kullanımı	28
1.1.2.2.1. Kur'an'da Kullanımı	28
1.1.2.2.2. Kur'an Dışında Kullanımı	30
1.1.2.3. Tevkîfî Kelimesinin Nüzûl Sonrası Kullanımı	31
1.1.2.3.1. Dildeki Kullanımı	31
1.1.2.3.2. Tefsirlerde Kullanımı	32
1.1.2.3.3. Kur'an İlimlerinde Kullanımı	34
1.1.2.3.4. Kıraat İlminde Kullanımı	35
1.1.2.3.5. Hadis İlimlerinde Kullanımı	37
1.1.2.3.6. Fıkıhta Kullanımı	39
1.1.2.3.7. Fıkıh Usûlünde Kullanımı	41
1.1.2.3.8. Kelam İlminde Kullanımı	43
1.1.3. Tevkîfî Kelimesinin Yakın Anamlıları ve Nüansları / Farkları	45
1.1.3.1. Taabbüdü Kelimesi	45
1.1.3.1.1. Sözlük ve Terim Anlamı	45
1.1.3.1.2. Taabbüdü Kelimesinin Kullanımı	47
1.1.3.1.3. Taabbüdü Kelimesinin Tevkîfîlik ile İlişkisi	48
1.1.3.2. Gaybî Kelimesi	49
1.1.3.2.1. Sözlük ve Terim Anlamı	50
1.1.3.2.2. Gaybî Kelimesinin Kullanımı	52

1.1.3.2.3. Gaybî Kelimesinin Tevkîflilik ile İlişkisi	53
1.1.4. Tevkîfî Kelimesinin Zıt Anlamlıları	54
1.1.5. Tevkîfî Olmanın Ölçütleri	56
1.1.5.1. İctihad ve Rey ile Belirlenememesi	56
1.1.5.2. Sarih/Açık Nas ile Belirlenmesi	58
1.1.5.2.1. Vahiy	58
1.1.5.2.2. Sünnet/Hadis	59
1.1.5.2.3. Sahabe Sözü ve Fiili	60
1.2. İctihadî Kelimesinin Semantik Tahlili	62
1.2.1. İctihadî Kelimesinin Etimolojisi: Sözlük ve Terim Anlamları	62
1.2.1.1. Sözlük Anlamı	63
1.2.1.2. Terim Anlamı	64
1.2.2. İctihadî Kelimesinin Kullanımı	65
1.2.2.1. İctihadî Kelimesinin Kur'an Öncesi Kullanımı	66
1.2.2.2. İctihadî Kelimesinin Nüzûl Döneminde Kullanımı	66
1.2.2.2.1. Kur'an'da Kullanımı	66
1.2.2.2.2. Kur'an Dışında Kullanımı	66
1.2.2.3. İctihadî Kelimesinin Nüzûl Sonrası Kullanımı	68
1.2.2.3.1. Dildeki Kullanımı	68
1.2.2.3.2. Tefsirlerde Kullanımı	69
1.2.2.3.3. Kur'an İlimlerinde Kullanımı	70
1.2.2.3.4. Kıraat İliminde Kullanımı	71
1.2.2.3.5. Hadis İlimlerinde Kullanımı	72
1.2.2.3.6. Fıkıhta Kullanımı	73
1.2.2.3.7. Fıkıh Usûlünde Kullanımı	74
1.2.2.3.8. Kelam İliminde Kullanımı	75
1.2.3. İctihadî Kelimesinin Yakın Anlamlıları ve Nüansları/Farkları	76
1.2.3.1. Re'y Kelimesi	76
1.2.3.1.1. Re'y Kelimesinin Anlamı ve Kullanımı	76
1.2.3.1.2. R'ey Kelimesinin İctihadîlik ile İlişkisi	77
1.2.3.2. Kıyas Kelimesi	79
1.2.3.2.1. Kıyas Kelimesinin Anlamı ve Kullanımı	79
1.2.3.2.2. Kıyas Kelimesinin İctihadîlik ile İlişkisi	80
1.2.3.3. Re'y ve Kıyas Dışındaki Kelimeler	81
1.2.4. İctihadî Kelimesinin Zıt Anlamlıları	82
1.2.5. İctihadî Olmanın Ölçütleri	82
1.2.5.1. Sarih/Açık Nas ile Belirlenmemesi	82
1.2.5.2. Akıl ve Re'y Alanına Girmesi	83
1.2.5.3. Dilsel Çıkarım ve Kıyasîliğe Uygun Olması	84

1.3. Tercih Kelimesinin Semantik Tahlili	85
1.3.1. Tercih Kelimesinin Etimolojisi: Sözlük ve Terim Anlamları	86
1.3.1.1. Sözlük Anlamı	86
1.3.1.2. Terim Anlamı	87
1.3.2. Tercih Kelimesinin Kullanımı	88
1.3.2.1. Tercih Kelimesinin Kur'an Öncesi Kullanımı	88
1.3.2.2. Tercih Kelimesinin Nüzûl Döneminde Kullanımı	88
1.3.2.3. Tercih Kelimesinin Nüzûl Sonrası Kullanımı / Terimleşmesi	88
1.3.2.3.1. Dildeki Kullanımı	89
1.3.2.3.2. Tefsirlerde Kullanımı	90
1.3.2.3.3. Kur'an İlimlerinde Kullanımı	91
1.3.2.3.4. Kıraat İlminde Kullanımı	92
1.3.2.3.5. Hadis İlimlerinde Kullanımı	94
1.3.2.3.6. Fıkıhta Kullanımı	95
1.3.2.3.7. Fıkıh Usûlünde Kullanımı	96
1.3.2.3.8. Kalam İlminde Kullanımı	97
1.3.3. Tercih Kelimesinin Yakın Anlamlıları ve Nüansları / Farkları	98
1.3.3.1. Tahyir/İhtiyar Kelimesi	98
1.3.3.1.1. Tahyir/İhtiyâr Kelimesinin Anlamı ve Kullanımı	99
1.3.3.1.2. Tahyîr/İhtiyar Kelimesinin Tercih ile İlişkisi	101
1.3.3.2. Tafdil Kelimesi	102
1.3.3.3. İntihâb Kelimesi	103
1.3.3.4. İstifâ Kelimesi	103
1.3.3.5. Îsâr Kelimesi	104
1.3.4. Tercih Kelimesinin Zıt Anlamlıları	104
1.3.4.1. İcbâr Kelimesi	105
1.3.4.2. İzdırâr Kelimesi	105
1.3.4.3. Şekk Kelimesi	105
1.3.4.4. Tevakkuf Kelimesi	106
1.3.5. Tercih Yapabilmenin Ölçütleri	106
1.3.6. Tercih Kelimesinin Tevkîflik ve İctihadîlikle İlişkisi	108
1.4. Kıraat Kelimesinin Semantik Tahlili	110
1.4.1. Kıraat Kelimesinin Etimolojisi: Sözlük ve Terim Anlamları	110
1.4.1.1. Sözlük Anlamı	111
1.4.1.2. Terim Anlamı	111
1.4.2. Kıraat Kelimesinin Kullanımı	114
1.4.2.1. Kıraat Kelimesinin Kur'an Öncesi Kullanımı	114
1.4.2.2. Kıraat Kelimesinin Nüzûl Döneminde Kullanımı	115
1.4.2.2.1. Kur'an'da Kullanımı	115

1.4.2.2.2. Sünnet / Hadis Metinlerinde Kullanımı -----	115
1.4.2.3. Kıraat Kelimesinin Nüzûl Sonrası Kullanımı -----	116
1.4.2.3.1. Dildeki Kullanımı -----	116
1.4.2.3.2. Tefsirlerde Kullanımı-----	117
1.4.2.3.3. Kur'an İlimlerinde Kullanımı -----	117
1.4.2.3.4. Kıraat İlminde Kullanımı-----	118
1.4.2.3.5. Hadis İlimlerinde Kullanımı -----	119
1.4.2.3.6. Fıkıhta Kullanımı-----	119
1.4.2.3.7. Fıkıh Usûlünde Kullanımı -----	119
1.4.2.3.8. Kalam İlminde Kullanımı -----	120
1.4.3. Kıraat Kelimesinin Yakın Anlamlıları ve Nüansları/Farkları -----	120
1.4.3.1. Tilâvet -----	120
1.4.3.1.1. Tilâvet Kelimesinin Anlamı ve Kullanımı-----	121
1.4.3.1.2. Tilâvet Kelimesinin Kıraat ile İlişkisi-----	121
1.4.3.2. Tertîl-----	122
1.4.3.2.1. Tertîl Kelimesinin Anlamı ve Kullanımı-----	122
1.4.3.2.2. Tertîl Kelimesinin Kıraat ile İlişkisi-----	124
1.4.4. Kıraat Kelimesinin Zıt Anlamlıları -----	125
1.5. Kavramsal Alanın Değerlendirilmesi-----	127

İKİNCİ BÖLÜM

TEVKÎFÎLİK VE İCTİHADÎLİK AÇISINDAN KIRAATLERİN NELİĞİ, SINIFLANDIRILMASI VE SINIRLANDIRILMASI

2.1. Vahiy Bağlamında Kıraatlerin Neliği -----	135
2.1.1. Vahiy Nedir?-----	136
2.1.2. Kur'an Vahyinin Tespiti ve Metinleşmesi -----	138
2.1.2.1. Kur'an Nedir? -----	138
2.1.2.2. Kur'an Vahyinin Nüzûlü -----	140
2.1.2.3. Kur'an'ın Tespiti-----	141
2.1.2.4. Kur'an'ın Derlenmesi ve Mushaflaşması -----	144
2.1.2.5. Kur'an Mushafının Çoğaltılması-----	146
2.1.2.6. Çoğaltılan Mushaf Arası Farklılıklar -----	147
2.1.2.7. Kur'an'ın Tertibi-----	151
2.1.2.8. Kur'an'ın Noktalanması ve Harekelenmesi -----	153
2.1.2.9. Kur'an – Mushaf İlişkisi-----	155
2.1.3. Kur'an Vahyinin Okunması ve Yedi Harf Meselesi-----	156
2.1.3.1. Yedi Harf Hadisleri ve Değerlendirilmesi -----	158
2.1.3.2. Yedi Harf ve Kıraat İlişkisi-----	165
2.1.3.3. Kıraatlerin Kaynağı ve Dayanağı-----	167

2.1.4. Vahiy - Kur'an - Kıraat İlişkisi Bağlamında Kıraatlerin Neliği-----	174
2.2. Tevatürlük Bağlamında Kıraatlerin Neliği -----	177
2.2.1. Tevatür Kavramı: Sözlük ve Terim Anlamları-----	177
2.2.1.1. Tevatür Kelimesinin Sözlük Anlamı-----	179
2.2.1.2. Tevatür Kelimesinin Terim Anlamı-----	179
2.2.2. Tevatürlüğün Şartları -----	183
2.2.3. Kıraatlerin Tevatürlüğü Sorunu-----	185
2.2.3.1. Kıraatlerde Tevatürlük Fikrinin Ortaya Çıkışı -----	186
2.2.3.2. Tevatürlük Bağlamında Kıraat Tasavvurlarının Tarihi Seyri-----	188
2.2.3.3. Tevatürlüğü Kabul Edenlerin Görüşleri-----	191
2.2.3.4. Tevatürlüğü Kabul Etmeyenlerin Görüşleri-----	194
2.2.3.5. Kıraatlerin Tevatürlüğüne Engel Görülen Nedenler-----	195
2.2.4. Tevatürlük Bağlamında Kıraatlerin Tevkîflik ile İlişkisi-----	199
2.3. Kıraatlerin Sınıflandırılması Sorunu -----	201
2.3.1. Kıraatlerin Sınıflandırılmasına Duyulan İhtiyaç -----	202
2.3.2. Kıraatlerin Sınıflandırılmasında Kullanılan Terimler -----	203
2.3.2.1. Kıraatleri Sınıflandırmada Kullanılan Olumlu Terimler -----	204
2.3.2.2. Kıraatleri Sınıflandırmada Kullanılan Olumsuz Terimler -----	211
2.3.3. Kıraatlerin Sınıflandırılması-----	219
2.3.4. Kıraatlerin Sınıflandırılmasının Tevkîflik ve İctihadîlik ile İlişkisi-----	223
2.4. Kıraatlerin Sınırlandırılması Sorunu -----	225
2.4.1. Farklı Okumaların Sınırlandırılmasındaki Tarihi Süreç -----	225
2.4.2. Kıraatlerin Sınırlandırılmasındaki Nedenler -----	230
2.4.3. Kıraatlerdeki Sınırlandırmanın Tevkîflik ve İctihadîlik ile İlişkisi -----	231
2.5. Değerlendirme -----	232

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TEVKİFİLİK VE İCTİHADİLİK AÇISINDAN KIRAAT FARKLILIKLARI

3.1. Tevkîflik ve İctihadîlik Açısından Kıraat Farklılıklarının Hüccetleri-----	243
3.1.1. Kıraat Alanında Kullanılan Hüccet Terimi: Anlamı ve Kullanımı -----	244
3.1.1.1. Hüccet Kelimesinin Anlamı-----	244
3.1.1.2. Hüccet kelimesinin Kullanımı-----	245
3.1.2. Hüccet Çeşitleri -----	250
3.1.2.1. Genel Hüccet Çeşitleri-----	250
3.1.2.2. Kıraat Farklılıklarındaki Hüccet Çeşitleri -----	253
3.1.2.2.1. Kıraatleri Tespite Yönelik Hüccet Çeşitleri-----	255
3.1.2.2.2. Kıraatleri Tercihe Yönelik Hüccet Çeşitleri -----	258
3.1.3. Hüccetlerin Tevkîflik ve İctihadîlikle İlişkisi-----	263
3.2. Kıraat Farklılıklarının Tevkîflik ve İctihadîlik Durumu -----	268

3.2.1. Lehçeye Dayalı Kıraat Farklılıkları-----	268
3.2.1.1. Fonetik/Usûlî Farklılıklar -----	269
3.2.1.1.1. İdğam ve İzhar -----	269
3.2.1.1.2. Teshîl/Tahfîf ve Tahkîk -----	270
3.2.1.1.3. Med ve Kasr -----	272
3.2.1.1.4. Tefhîm ve Terkîk -----	273
3.2.1.1.5. İmâle ve Fetha -----	275
3.2.1.1.6. Tahrîk ve Teskîn -----	277
3.2.1.1.7. İtbâ -----	278
3.2.1.1.8. Ğunne -----	279
3.2.1.1.9. İşmam -----	281
3.2.1.1.10. Sekte ve Hâ-i Sekt (Sekte Hâ'sı)-----	281
3.2.1.2. Muarreb Farklılıklar -----	284
3.2.1.3. Sülâsî Bab Farklılıkları -----	286
3.2.1.4. Sülâsî Master Farklılıkları -----	287
3.2.2. Lehçeye Dayanmayan/Ferşî Kıraat Farklılıkları -----	288
3.2.2.1. Sarfla İlgili Kıraat Farklılıkları -----	289
3.2.2.1.1. Fiillerle İlgili Kıraat Farklılıkları -----	289
3.2.2.1.2. İsimlerle İlgili Kıraat Farklılıkları -----	308
3.2.2.2. Nahivle İlgili Kıraat Farklılıkları -----	312
3.2.2.2.1. Âmil Olan Kelimeler ve Cümledeki Etkisi Yönüyle Farklılıklar ---	313
3.2.2.2.2. Mâmul Olan Kelimelerin Cümledeki Yeri Yönüyle Farklılıklar ---	320
3.2.2.3. Ziyade ve Noksanlık ile İlgili Kıraat Farklılıkları -----	326
3.2.2.4. Takdim ve Te'hir ile İlgili Kıraat Farklılıkları -----	328
3.3. Tevkîfliği veya İctihadîliği Kabul Etmenin Sonuçları -----	329
3.3.1. Kıraat Farklılıklarının Tevkîf veya İctihadî Olmasının Sonuçları -----	329
3.3.2. İbadet Edilebilirlik Yönüyle Kıraat Farklılıkları -----	335
3.4. Değerlendirme -----	337
SONUÇ -----	345
KAYNAKÇA -----	351
DİZİN -----	367

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

ASEAD	: Avrasya Sosyal ve Ekonomi Arařtırmalar Dergisi
b.	: Ođul/ibn
bkz.	: Bakınız
bsk.	: Baskı
c.	: Cilt
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
H.no.	: Hadis no
İFAV	: İlahiyat Fakóltesi Vakfı
İSAV	: İslami İlimler Araştırma Vakfı
md.	: Madde
ö.	: Ölüm tarihi
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik
trc.	: Tercüme
ty.	: Tarih yok
vd.	: Ve diđerleri
y.	: Yayınları
yy.	: Yayın yeri yok

ÖN SÖZ

Kur'an tarihi ve Kur'an ilimlerinin önemli konularından birisi de kıraatlerdir. Kıraatlerle ilgili en önemli çabanın, Kur'an'ı Hz. Peygamberin okuduğu biçimiyle tespit etmek, onu arz ve sema yoluyla hem şifahi hem de yazılı bir şekilde sonrakilere ulaştırmaktır. Ancak tarihi süreç içerisinde başlangıçtan günümüze kadar kıraatlerle ilgili tartışılan birçok konunun olduğu bilinmektedir. Kıraatlerin neliği bağlamında vahiy-kıraat ve Kur'an-kıraat ilişkileri, kıraatlerin mütevatir olup olmadığı, kıraatlerin sınıflandırılması, makbul olan ve olmayan kıraat çeşitleri, kıraatlerin sınırlandırılması ve ölçütleri gibi konular bunlardan bazılarıdır. Kıraatleri ilgilendiren birçok konuyla ilişkisi olan hususlardan biri de kıraatlerin ne kadar tevkîfi olup olmadığı meselesidir. Kıraatlerin tevkîfiliğini veya ictihadîliğini kabul etmenin sonuçlarının ne olduğu da önem arz etmektedir. Kıraatlerdeki belirtilen bu önemli meseleler, "*Kıraatlerde Tevkîfîlik ve İctihadîlik Olgusu*" adıyla çalışma konusu olarak belirlenmiştir.

Tevkîfîlik ve ictihadîliğin, sadece kıraatlere özgü olmadığı, hatta bütün dini konuların *tevkîfî* olan ve olmayan şeklinde bir değerlendirmeye tabi tutulduğu bilinmektedir. Mesela gaybî olan bütün konuların ve ibadetlerle ilgili birçok konunun ictihadla belirlenemeyeceği ve tevkîfi oldukları inkâr edilemez. Ancak dini bir konunun tevkîfi veya ictihadî olduğunu belirleyen ölçütler bulunmaktadır. Diğer dini konular gibi kıraatlerin de tevkîfiliğinin ne oranda olduğunun bilinmesi, kıraatleri daha sağlıklı değerlendirmemize katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda kıraat farklılıklarının ne kadar tevkîfi veya ictihadî olduğunu konu edinen bu tez çalışması giriş, üç bölüm ve sonuç şeklinde tertiplenmiştir.

Kıraat imamlarına isnad edilen Kur'an kıraatinin ve farklılıklarının, ne kadar tevkîfi, ne kadar ictihadî veya tercihî olup olmadığını tespit etmek, kıraatlerin vahiy ve Kur'an ile ilişkilerini belirlemede yol gösterici olacaktır. Kıraatlerin tamamının tevkîfi veya ictihadî olduğunu kabul etmek, kıraat farklılıkları arasında yapılan tercih eylemini, sahih kıraatlerin önce yedi ile sınırlandırılması, sonra on kıraate ve nihayetinde meşhur denilen dört kıraat daha eklenerek on dört kıraate çıkarılması faaliyetini izah etmek güçleşecektir. Bundan dolayı kıraat farklılıklarının bir kısmı tevkîfi, bir kısmı da ictihadî olamaz mı? sorusunun cevaplanması bu çalışmanın hedefi olacaktır.

Kıraatlerdeki tevkîfiliği bilmek için öncelikle konunun temel kavramı olan tevkîfi ve onun zıddı olan ictihadî, ilgili olan tercih ve kıraat kelimelerinin semantik tahlilinin yapılması, bu kelimelerin birbiriyle olan ilişkilerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu terimlerin anlam alanları belirlendikten sonra hangi kıraat farklılıklarının tevkîfi veya ictihadî olduğunu görmek için tevkîfîlik ve

ictihadîliğin ölçütlerini de tespit etmek gerekecektir. Dolayısıyla konumuz ile ilgili kavramsal alan belirlenmiş, tevkîfîlik ve ictihadîliğin ölçütleri tespit edilmiş ve kavramlar arası ilişki de ortaya konmuştur. Temel kavramlar bağlamında vahiy ve tevatürlük yönüyle kıraatlerin ne olduğu, tevkîfîlik ve ictihadîlik açısından kıraatlerin sınıflandırılması ve sınırlandırılmasının durumu tespit edilmiştir. Yapılan tespitler ve ölçütler ışığında, kıraat birikimindeki uygulanan örneklerden hareketle kıraat farklılıklarının tevkîfîliği ve ictihadîliği belirlenmeye çalışılmıştır. Kıraatlerin tevkîfî veya ictihadî olduğunu kabul etmenin sonuçlarının ne olduğu da irdelenmiştir. Çalışmamızda kıraatlerle ilgili ele alınan bütün konuların tevkîfîlikle ilişkisinin ne olduğuna mutlaka değinilmiştir.

Çalışmama bilgi ve tecrübeleriyle değerli katkılarda bulunan ve bu esnada beni hoşgörüle karşılayan başta danışman hocam sayın Prof. Dr. Mehmet Dağ'a, yol gösterici ve teşvik edici tavsiyelerde bulunan Prof. Dr. Abdülmecit Okçu ve Prof. Dr. Eyüp Bekiryazıcı hocalarıma, ayrıca kaynaklara ulaşmamda ve çalışmam süresince desteklerini esirgemeyen Prof. Dr. Mehmet Dinçoğlu'na teşekkürlerimi arz ederim.

Hafize DİNÇOĞLU
Bitlis 2024